

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Чен Менвей на тему «Інтеграція європейських традицій у скрипкове мистецтво Китаю (на прикладі музичного життя Китаю першої половини ХХ століття)», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

Процес поступового дослідження українським музикознавством багатожанрової та різностильової творчості китайських композиторів тільки розпочинається. Надзвичайно змістовним і різноплановим є доробок у галузі скрипкової музики. Протягом ХХ століття китайські скрипалі досконало оволоділи європейською скрипкою, досягнувши вершин професіоналізму. Підтвердженням цьому є їхня постійна участь та численні перемоги на престижних міжнародних конкурсах та фестивалях. Відповідно, значно активізувалися і пошуки композиторів, завданням яких було створення на основі синтезу національного фольклору, автентичних виконавських традицій та європейських досягнень скрипкових творів різних жанрів та форм, які б увійшли до педагогічного та концертного репертуару провідних музикантів сучасності як у самому Китаї, так і за його межами.

Тому, безперечно, дослідження процесу входження скрипки в культурний простір Китаю та вивчення історичних етапів розвитку професійного скрипкового мистецтва крізь призму інтеграції європейських традицій, є своєчасним і виваженим кроком і засвідчує про наукову зрілість дослідниці.

Детальний аналіз рецензованого дослідження дозволяє стверджувати, що воно побудоване на глибокій джерельній базі, яка включає наукові праці, присвячені загальній історії скрипкового мистецтва; дослідницькі студії, де визначено шляхи розвитку китайської скрипкової школи; культурологічні та мистецтвознавчі дослідження, спрямовані на вирішення різноманітних теоретичних питань щодо стилів та жанрів скрипкової музики; наукові розробки, дотичні темі рецензованого дослідження, в яких вивчаються особливості інтеграції в скрипкове мистецтво Китаю провідних європейських традицій.

Варто також відзначити, що успішному висвітленню та повноцінному розкриттю визначеної у дисертації проблематики, сприяло застосування низки наукових методів пізнання (історико-культурологічний, джерелознавчо-пошуковий, аналітичний, музикознавчий, синергетичний), які дозволили всебічно розглянути всі грані та шляхи інтеграційних процесів у розвитку скрипкового мистецтва Китаю.

На особливе відзначення заслуговує той факт, що дисертантка, поряд з вивченням мистецьких впливів італійської, німецької, чеської, угорської, французької скрипкових шкіл на творчість та виконавську майстерність китайських скрипалів, ґрунтовно аналізує і аргументовано доводить важливу роль у цьому процесі українських виконавських та педагогічних традицій.

Відзначаючи позитивні риси дисертації Чен Менвей, зокрема її першого розділу, наголошу на умінні авторки здійснювати критичний огляд наявних інформаційних джерел, виважено аналізувати різнопланові наукові праці українських, російських, китайських вчених, про що свідчить добре аргументована позиція стосовно шляхів інтеграції європейської скрипки у культурно-мистецький простір Китаю. Зокрема, дисертантка пов'язує цей процес з діяльністю європейських місіонерів (завезення до Піднебесної перших інструментів з Європи, прослуховування музики європейських композиторів, вивчення основ теорії музики, навчання гри на скрипці), економічним розвитком та зовнішньо-політичним курсом країни (відкриття кордонів, розширення торговельних шляхів, зростання зацікавленості європейською освітою та культурою). З цього приводу Чен Менвей наголошує, що ці всі чинники «в сукупності сприяли пробудженню цікавості Китаю до досягнень західної науки, культури та мистецтва, модернізації суспільства при збереженні конфуціанських положень і своїх культурних традицій» (с. 63). Аналізуючи вчення та думки тогочасних провідних китайських філософів та ідеологів, дисертантка зазначає, що у процесі їх трактування «слід враховувати прагматичне і споживацьке ставлення китайців до всього іноземного, що відображає одну з найважливіших

рис їх ментальних особливостей: використовувати іноземне, зберігаючи власну культурну індивідуальність» (с. 60).

Загалом, I розділ дисертаційного дослідження побудований на переконливій мотивації та ґрунтовній джерельній базі.

У другому розділі дослідження – «Соціокультурні передумови проникнення європейських традицій у скрипкове мистецтво Китаю періоду кінця XIX – першої третини XX століття» – значна увага приділена аналізу двох провідних тенденцій, які були характерними для початкового етапу професіоналізації музичного життя країни. Так, в підрозділі 2.1 Чен Менвей ґрунтовно досліджує особливості та шляхи отримання професійної освіти китайськими скрипалями за кордоном або у зарубіжних фахівців. Дисертантка підкреслює, що китайські скрипалі, які першими отримали змогу торкнутись методики західних фахівців, мали можливість довідатися про різні національні скрипкові школи, зокрема, *італійську* (творчість Арканджело Кореллі, Джузеппе Тартіні, Антоніо Вівальді та їхні досягнення: розширення технічних і колористичних можливостей скрипки, застосовування подвійних нот, ефектів гри флаутато, скордатури та ін.); *французьку* (Родольф Крейцер, П'єр Роде, П'єр Байо та їхні збірки каприсів у формі етюдів та класичні підручники для скрипалів початку XIX століття «Скрипкова метода» (Méthode du violon)); *німецької* – Луї Шпора та інших (с. 73-74).

Чен Менвей підкреслює, що усвідомлення китайськими музикантами тези, що всі новації у європейській музиці спиралися на традиції національного музичного виконавства, дозволили їм легко сприйняти і втілити її на власному культурно-мистецькому та освітньому ґрунті.

У підрозділі 2.2 дослідниця аналізує наступну тенденцію інтеграції європейських мистецьких досягнень у китайську скрипкову музику на початковому етапі – вплив європейських виконавців на оновлення та модернізацію рівня духовно-інтелектуального життя держави. Дисертантка слушно зауважує, що започаткування практики регулярного проведення концертних виступів приїжджих виконавців дало значний поштовх для

створення у Шанхаї симфонічного оркестру (1907 р.) та відкриття Шанхайської консерваторії (1927 р.).

У підрозділі 2.3 Мен Ченвей вивчає особливості інтегрування європейських традицій скрипкового виконавства в китайське традиційне інструментальне мистецтво ХХ століття.

На відзначення вартують думки дисертантки щодо близькості китайського народного інструменту ерху та європейської скрипки. Вона небезпідставно констатує, що «при дослідженні проблеми інтегрування в національне скрипкове мистецтво Китаю традицій Заходу виявлено яскраві ознаки синергії: існування великої кількості взаємних перекладів, вплив західних композиційних технік на творчість китайських композиторів для окремих національних струнних і вплив характеристик гри на китайській ерху на створення композицій китайськими композиторами для європейської скрипки» (с. 98).

Високою інформативністю, глибокою аналітичністю та вагомістю для дослідження українсько-китайських культурно-мистецьких взаємин вирізняється третій розділ дисертаційного дослідження Чен Менвей – «Роль скрипалів з України на етапі становлення професійного скрипкового мистецтва Китаю». У трьох його підрозділах здійснюється аналіз концертно-виконавської та педагогічної діяльності ряду українських скрипалів: солістів Могилевського, Цимбаліста, Піастро, Бершадського, Островського, Ястремського, Ерденка; артистів симфонічних оркестрів Джигахайла, Добринського, Китайгородського, Халупи, Іщенка; учасників струнних ансамблів Трахтенберга, Дзигара, Погодіна; а також ряду педагогів. У розділі дослідниця відзначає, що діяльність скрипалів з України в Китаї мала важливе значення у збереженні в далекому зарубіжжі української національної музичної культури, в пропагуванні творів українських композиторів, у продовженні власної діяльності як виконавців і педагогів.

Особливе місце в розвитку професійних засад скрипкового мистецтва Китаю Чен Менвей відводить двом видатним музикантам – Володимирі Трахтенбергу (активному суспільно-музичному діячу, засновнику першої музичної школи в Харбіні та Вищої музичної школи, педагогу, солісту і

концертмейстеру першого Харбінського симфонічного оркестру, засновнику скрипкової школи Китаю) та Олександрю Дзигару (блискучому виконавцю і пропагандисту творів камерної ансамблевої музики).

Дисертанткою аргументовано доведено, що українські скрипалі активно долучились до формування в Китаї професійної музично-виконавської бази, створення музичних навчальних закладів різних рівнів. Крім того, вони відіграли важливу роль в активізації концертного життя, педагогічної діяльності, зберігали та пропагували традиції української національної культури.

Четвертий розділ дослідження Чен Менвей – «Становлення національного професійного скрипкового мистецтва Китаю в першій половині ХХ століття» – узагальнюючо-аналітичний, в якому авторка достатньо ґрунтовно аналізує особливості поєднання у педагогічній і виконавській діяльності та композиторській творчості професійних китайських скрипалів європейських новацій та китайських автентичних виконавських, жанрових та формоутворюючих традицій. Дисертантка слушно зауважує, що на початковому етапі формування системи музичної освіти виникали проблеми із укомплектуванням навчальних закладів професійними викладачами, забезпеченням підручниками та нотним матеріалом. Проте повернення на батьківщину музикантів, які здобували професійну освіту в Європі та Японії, а також активна педагогічна діяльність скрипалів з Європи (і в тому числі з України) значною мірою вирішило ці проблеми. Крім того, китайські педагоги запозичили систему організації музичної освіти, яка здійснювалась за зразком триступеневої західної (музична школа – училище – вища школа).

Значне місце в четвертому розділі займає аналіз організаційної, педагогічної, концертно-виконавської та композиторської творчості видатного китайського скрипаля Ма Січуна. Авторка дисертації відзначає, що стилістиці Ма Січуна властиві неоромантичні та частково імпресіоністичні риси, зокрема звукописна пейзажистика. Проте, саме неофольклоризм бартоківського типу є однією з магістральних ліній його скрипкової творчості.

Чен Менвей також акцентує увагу на педагогічній діяльності митця. Адже Ма Сіцун на практиці дієво застосував форми європейської системи скрипкової освіти і виховав велику плеяду першокласних скрипалів, серед яких у роботі виокремлені творчі досягнення Ма Сяоцзюня, Лю Тяньхуа, Є Сяогана, Лю Юсі.

Цікавими є також думки дисертантки щодо новаторства технічно-виразових виконавських прийомів скрипкового мистецтва Ма Сіцуна. Вона переконливо і вмотивовано констатує, що будучи продовжувачем традицій франко-бельгійської скрипкової школи, Ма Сіцун виробив власний виконавський стиль, наближений до стилю Ж. Тібо та Ф. Крейсера. Чен Менвей акцентує увагу на тих новаторських прийомах скрипкової гри, які з'явилися в результаті синтезу звучання традиційних китайських інструментів та європейської скрипки.

Серед інших позитивних аспектів проведеного наукового пошуку відзначимо також достатньо широку апробацію основних результатів дослідження як на наукових конференціях, так і у численних публікаціях як в українських, так і в зарубіжних виданнях. Відзначимо також і наявну пропорційність розділів дисертації. Органічним доповненням до теоретичної частини роботи є змістовні додатки.

У той же час, позитивно оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження, слід звернути увагу й на окремі недоліки:

- У другому розділі роботи дисертантка часто згадує про навчання китайських скрипалів у Японії, а також про гастролі японських виконавців у Китаї, хоча концепція роботи вибудована виключно на європейських впливах. Тому хотілося б отримати відповідь, яке місце займають японські мистецькі впливи на китайське скрипкове мистецтво і з якою метою приклади таких взаємозв'язків дисертантка наводить у дослідженні?
- Додатки до дисертації містять тільки фотографії українських скрипалів, які працювали чи концертували в Китаї, а також Сюїту для скрипки і фортепіано «Амей» Ма Сіцуна. Для повноти

інформації вартувало б подати також зразки китайських народних інструментів, зокрема, ерху; а також хоча б декілька творів Ма Січуна, які демонструють засвоєння різних новацій європейського скрипкового мистецтва («Суйюань-сюїта», «Тибет-сюїта», «Тайванські сюїти», «Синдзян-рапсодія», Концерт F-dur і Концерт для 2-х скрипок G-dur з оркестром тощо).

- У списку використаних джерел дисертантка подає велику кількість публікацій російських та китайських дослідників і тільки декілька праць європейських авторів мовою оригіналу. Для більшої об'єктивності роботи, як на мою думку, потрібно було більшу увагу все ж таки приділити ознайомленню з дослідженнями англійських, німецьких, французьких, італійських вчених, предметом дослідження яких є розвиток європейських національних скрипкових шкіл та інтеграційних процесів у скрипковому мистецтві.

Текст дисертації відображає основний зміст проведеного наукового пошуку. Концепція Чен Менвей знайшла відповідне оприлюднення у провідних наукових фахових та міжнародних виданнях, фахових збірках й методичній літературі, наукових конференціях різних рівнів. У роботі не виявлені порушення академічної доброчесності, що засвідчено звітом перевірки тексту засобами комплексного онлайн-сервісу Unicheck.

На основі вище викладеного стверджую, що дисертаційна робота «Інтеграція європейських традицій у скрипкове мистецтво Китаю (на прикладі музичного життя Китаю першої половини ХХ століття)», є самостійним та завершеним науковим дослідженням, яке повністю відповідає вимогам пунктів 5-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12 січня 2022 р., а також затвердженим наказом МОН від 12 січня 2017 року «Вимогам до оформлення

дисертації», тож її авторка – Чен Менвей заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Офіційний опонент:

кандидат мистецтвознавства, професор

кафедри виконавського мистецтва

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

Волощук Ю. І.